

Puhekieli vs. kirjakieli

Persoonapronominit ja demonstratiivipronominit puheessa ja tekstissä.



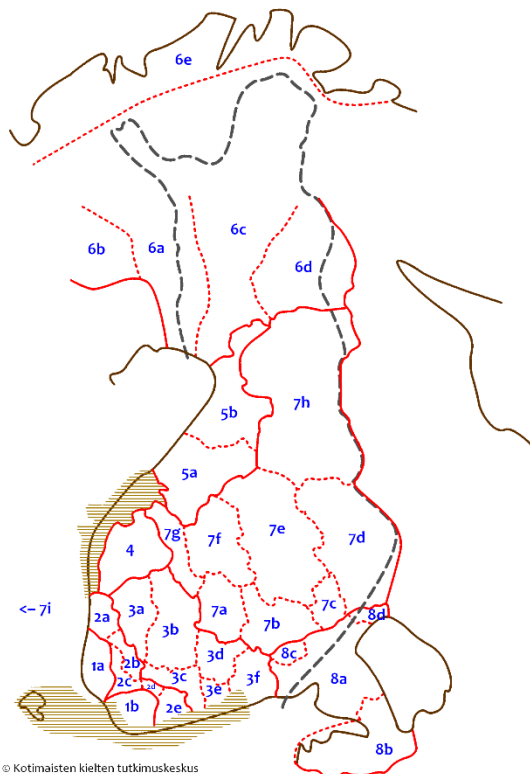
©2023 Laura Uusitalo

Puhe- ja kirjakielen eroja, opetus- ja harjoitusmateriaali, kesäkuu 2023, jonka tekijät ovat Laura Uusitalo (Haaga-Helia amk), Tuula Jäppinen (Haaga-Helia amk) ja Felix Mäkelä (HY), on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä. Materiaali on saatavilla osoitteessa kielibuusti.fi.



Tämän opetusvideon ohjeet pätevät kaikkiin murteisiin.

- Tämän videon esimerkit ovat Etelä-Suomen puhekielestä.
- Suurin osa esimerkeistä on ”Lauran kokouspuheenvuoro” -audiosta.
- Esimerkkilauseissa on muitakin eroja kuin pronominit. Niistä löydät lisää tietoa muista opetusvideoista.



Miltä persoonapronominit näyttävät Etelä-Suomen puhekielessä ja koko Suomen kirjakielessä?

puhekielessä: mä, sä, se, me, te, ne

kirjakielessä: minä, sinä, hän, me te, he

Vaikka meillä onkin nämä kirjakieliset versiot, emme kuitenkaan aina käytä niitä asiatyylisessä tekstissä. Varsinkin pronominit ”minä”, ”sinä” ja ”me” jäävät melkein aina pois, ellei niitä painoteta. Sen sijaan pronominit ”hän” ja ”he” ovat aina eksplisiittisiä, niitä ei voi jättää pois. Monikon ”te”-persoonaa on vähän hankalampi, koska sitä käytetään osoittelevammin puhutteluun. Mutta kyllä sen voi jättää pois.

puheessa → kirjakielessä

Mä oon Laura. → Olen Laura.

Sä sanoit kokouksess’ et... → Sanoit kokouksessa, että...

Se etti dataa. → Hän etsi tietoa.

Me huomattiin. → Huomasimme.

Te voitte laittaa ehdotuksii. → Te voitte laittaa ehdotuksia.

Ne ei tuu. → He eivät tule.

Tehtävä 1. Vertaa puhekielen ja kirjakielen persoonapronominien määrää aineistossa.

- Avaa Kielibuustin portaalin materiaalisivulta kaksi dokumenttia.
- Etsi kokouspuheenvuoron **puhekielisestä** litteroinnista kaikki perusmuotoiset persoonapronomininit.
- Niitä on 23 kappaletta. Löydätkö kaikki?
- Laske, kuinka moni niistä on mukana **kirjakielisessä** versiossa.

persoonapronominien taivutusmuodot

Persoonapronominien taivutusmuodoilla. Erityisesti "minä"-, "sinä"-, "hän"- ja "he"-pronominien taivutuksessa on isojakin eroja. on usein eri versiot puhekielessä ja kirjakielessä

Persoonapronominien taivutusmuodot puhekielessä:

- mä, mun, mua, mussa, musta, muhun, mulla, multa, mulle
- sä, sun, sua, sussa, susta, suhun, sulla, sulta, sulle
- se, sen, sitä, siinä, siitä, siihen, sillä, siltä, sille
- me, meidän, meitä, meissä, meistä, meihin, meillä, meiltä, meille
- te, teidän, teitä, teissä, teistä, teihin, teillä, teiltä, teille
- ne, niitten, niitä, niissä, niistä, niihin, niillä, niiltä, niille

Persoonapronominien taivutusmuodot kirjakielessä:

- **minä, minun, minua, minussa, minusta, minuun, minulla, minulta, minulle**
- **sinä, sinun, sinua, sinussa, sinusta, sinuun, sinulla, sinulta, sinulle**
- **hän, hänen, häntä, hänessä, hänestä, häneen, hänellä, häneltä, hänelle**
- me, **meidän**, meitä, meissä, meistä, meihin, meillä, meiltä, meille
- te, **teidän**, teitä, teissä, teistä, teihin, teillä, teiltä, teille
- he, **heidän, heitä, heissä, heistä, heihin, heillä, heiltä, heille**

Persoonapronominien genetiivi

Sana "mun" on kirjakielessä "minun", mutta et yleensä tarvitse sitä omistajan ilmaisijana. Kirjakielessä riittää useimmiten possessiivisuffiksi.

esimerkki:

- "... mun sähköpostii..." → sähköpostiani

Silloin kuin persoonapronominin genetiivi on lauseessa "Minun täytyy tehdä jotakin / Minun pitää tehdä jotain / Minun on pakko tehdä jotain / Minun kannattaa tehdä jotakin", et voi jättää genetiiviä "minun" pois. Sama pätee tietenkin kaikkien muidenkin persoonapronominien genetiiveihin.

esimerkki:

- " Mun piti sanoo..." → "Minun piti sanoa..."

Milloin tarvitsen kirjakielessä sanaa "hänen" ja "heidän"?

"Hän unohti hänen syntymäpäivänsä."

Kehen tämä "hänen" viittaa?

Jos sama kuin subjekti → jätä sana "hänen" pois.

esimerkiksi: "Liisalla on tänään syntymäpäivä. Liisa unohti syntymäpäivänsä."

Jos "hänen" on eri "hän" kuin subjekti → et voi jättää sanaa "hänen" pois.

esimerkiksi: "Liisan miehellä on tänään syntymäpäivä. Liisa unohti hänen syntymäpäivänsä."

tai tietenkin, jos subjekti on kuka tahansa muu kuin "hän" tai "he".

esimerkiksi: "Minä unohdin hänen syntymäpäivänsä."

Samat säännöt pätevät myös genetiiviattribuuttiin "heidän".

Demonstratiivipronominien taivutusmuodot

Demonstratiivipronominien taivutusmuodot ovat melko samanlaisia puhekielessä ja kirjakielessä, paitsi pronominin "tuo". Sillä on omat muodot kirjakielessä. Tässä kaikkien demonstratiivipronominien taivutusmuodot, ensin puhekielessä ja sitten kirjakielessä.

puhekielessä:

- tää, tän, tätä, tässä, tästä, tähän, tällä, tältä, tälle
- toi, ton, tota, tossa, tosta, tohon, tolla, toltta, tolle
- se, sen, sitä, siinä, siitä, siihen, sillä, siltä, sille

- nää, näitten, näitä, näissä, näistä, näihin, näillä, näiltä, näille
- noi, noitten, noita, noissa, noista, noihin, noilla, noilta, noille
- ne, niitten, niitä, niissä, niistä, niihin, niillä, niiltä niille

kirjakielissä:

- **tämä, tämän**, tätä, tässä, tästä, tähän, tällä, tältä, tälle
- **tuon, tuota, tuossa, tuosta, tuohon, tuolla, tuolta, tuolle**
- se, sen, sitä, siinä, siitä, siihen, sillä, siltä, sille
- **nämä, näiden**/näitten, näitä, näissä, näistä, näihin, näillä, näiltä, näille
- **nuo, noiden**/noitten, noita, noissa, noista, noihin, noilla, noilta, noille
- ne, **niiden**/niitten, niitä, niissä, niistä, niihin, niillä, niiltä niille

Demonstratiivipronomineja käytetään puheessa enemmän kuin teksteissä.

Puhekielessä sanotaan:

- **Mä** oon Laura tost talousosastolta.

Tekstiin kirjoitetaan:

- Olen Laura talousosastolta.

Puhekielessä sanotaan:

- Ne matskut mitkä oli siin' liittees on meiän tutkimuksen tuloksii.

Tekstiin kirjoitetaan:

- Materiaalit, jotka olivat liitteessä, ovat meidän tutkimuksemme tuloksia.

Tämän opetusvideon avulla osaat tehdä muutoksia noin viidesosaan puhekielen sanoista.

- Lauran esimerkkipuheen suorassa litteroinnissa on 316 sanaa.
- Niistä 62 on persoona- tai demonstratiivipronomineja.
- Tämän videon opeilla osaat siis päättää, mitä tehdä 20 %:lle sanoista.

- Pronominit jakautuvat tasaisesti tekstiin: jokaisessa virkkeessä on ainakin yksi pronomini, jonka kirjakielistämisen tarvetta pitää miettiä.